

Семінар №3

Тема: Людина, природа та суспільство в античній філософії.

1. Проблема першоначала в античній філософії докласичного періоду: характеристика основних варіантів вирішення.

У ранній античній філософії однією з головних проблем була проблема першоначала (арха). Це стосувалося пошуку основи всього сущого, з якої виникає та існує світ. Найвідоміші філософи докласичного періоду, зокрема натурфілософи (або мілетська школа), пропонували різні рішення цієї проблеми:

- **Фалес** вважав, що основою всього є **вода**.
- **Анаксімен** стверджував, що все походить з **повітря**.
- **Анаксимандр** запропонував ідею **апейрону** — невизначеного, безмежного начала, з якого виникають усі речі.
- **Геракліт** вбачав основним принципом **вогонь**, підкреслюючи постійний рух і зміни у всьому сущому (принцип плинності).

Таким чином, в докласичному періоді перші філософи шукали матеріальну основу світу та пояснювали його за допомогою простих елементів.

2. Проблема людини у філософських поглядах софістів та Сократа.

Софісти зосередили увагу на людині як міру всіх речей (Протагор). Вони ставили під сумнів абсолютні істини, пропонуючи релятивістське бачення світу. Софісти також приділяли значну увагу етиці, риториці та мистецтву переконання. Для них важливою була ідея, що істина залежить від контексту і є суб'єктивною, а не об'єктивною.

Сократ відрізнявся від софістів тим, що шукав об'єктивну істину. Він вважав, що основною проблемою є пізнання самого себе («Пізнай себе»). Для Сократа людина — це, перш за все, моральна істота, яка має шукати доброчесність (арете) через діалог і самоаналіз. Сократ відстоював думку, що істинне знання веде до правильних дій, а незнання — до моральної помилки. Центральними питаннями для Сократа були: що є добро? що є справедливість? Він прагнув до універсальних істин через постійні запитання (метод сократичного діалогу).

3. Філософія Платона: вчення про ідеї; теорія пізнання; концепція суспільства та держави.

- **Вчення про ідеї:** Платон вважав, що реальний світ — це лише відображення вищої реальності, світу ідей (ейдосів). Ідеї — це вічні, незмінні, досконалі сутності, які існують поза матеріальним світом. Матеріальні речі — це недосконалі копії ідей. Наприклад, конкретні красиві речі є відображенням ідеї краси.
- **Теорія пізнання:** Платон був дуалістом, розділяючи світ на чуттєвий і світ ідей. Знання, за Платоном, є пригадуванням ідей, які душа бачила до свого втілення в матеріальний світ. Пізнання — це процес, що веде людину від чуттєвого сприйняття до

інтелектуального розуміння ідей. Він розвинув метафору «Печери», де люди, замкнуті в печері, бачать лише тіні реальних об'єктів, що символізує їх обмежене чуттєве сприйняття.

- **Концепція суспільства та держави:** Платон описав свою ідеальну державу в діалозі «Держава». Він вважав, що суспільство повинно бути розділене на три класи: правителів-філософів, воїнів і виробників. Кожен клас повинен виконувати свою роль, а правителі-філософи, маючи знання ідей, повинні керувати державою. Для Платона справедливість — це коли кожна людина займає своє місце відповідно до своєї природи та здібностей.

4. Метафізика, етика та політична філософія Аристотеля.

- **Метафізика:** Аристотель відкидав вчення Платона про ідеї і розробив свою концепцію форми та матерії. Він вважав, що форма (сутність речі) невіддільна від матерії. Все, що існує, складається з матерії (потенціал) та форми (акт). Аристотель також вивчав причинність і розрізняв чотири типи причин: матеріальну, формальну, дієву та кінцеву.
- **Етика:** В основі етики Аристотеля лежить ідея евдемонії — щасливого, досконалого життя, яке можна досягти через розвиток добродітностей (арете). Аристотель відстоював концепцію «золотої середини», згідно з якою добродітність є середнім між двома крайнощами (наприклад, між надмірною сміливістю і боягузством є добродітність мужності). Для нього моральна діяльність — це реалізація раціональної душі.
- **Політична філософія:** Аристотель вважав, що держава — це природна форма спільноти, а людина — за своєю природою політична істота. Він класифікував форми держави на три правильні (монархія, аристократія, політія) і три неправильні (тиранія, олігархія, демократія), причому найкращою формою вважав політію, де правлять ті, хто керується загальним благом.

5. Буття людини в пізньоантичний період та його осмислення в еліністичній і римській філософії. Загальна характеристика поглядів представників неоплатонізму, скептицизму, епікуреїзму, стоїцизму.

- **Еліністична філософія:** В цей період зосередженість на людському існуванні та етиці стає важливішою. Вчення еліністичних шкіл мали практичний характер і були спрямовані на досягнення внутрішнього спокою та щастя.
 - **Епікуреїзм:** Епікур вважав, що метою життя є задоволення (атараксія — стан спокою душі), до якого можна досягти шляхом уникнення болю і страху, особливо страху перед богами і смертю. Епікур пропонував вести просте життя, уникати надмірностей і спрямовуватися до самодостатності.
 - **Стоїцизм:** Стоїки, на чолі з Зеноном з Кітіона, вчили, що метою життя є жити у згоді з природою та розумом. Вони наголошували на тому, що все, що відбувається, — це частина природного ладу, і тому потрібно сприймати долю з рівновагою, не піддаючись емоціям. Головна добродітність — це апатія (незворушність перед стражданнями і спокусами).

- **Скептицизм:** Скептики, зокрема Піррон, ставили під сумнів можливість досягнення об'єктивного знання. Вони пропонували утримуватися від суджень і вести спокійне, невимушене життя.
- **Неоплатонізм:** Плотін, основоположник неоплатонізму, поєднав ідеї Платона з містичними елементами. Він розробив концепцію єдиного, якого неможливо описати і яке стоїть вище за буття. Вся реальність — це еманція від єдиного, і душа людини праг